

Цикл виставок “Літературні ювіляри — 2016”

До 80-річчя від дня народження М. С. Вінграновського

Микола Вінграновський — письменник, актор, сценарист, кінорежисер — постать феноменальна і багатогранна в українській культурі. Він прийшов у поезію так, як приходять великі майстри, а його перші публікації ознаменували народження видатного українського митця слова, без якого вітчизняний літературний процес був би неповним.

*Може бути, що мене не буде,
Перебутній час я перебув,
Але будуть цілувати губи
Світанкову землю молоду.*

*І моєю літньою судьбою
На Поділля, Галич і на Степ
Карим оком, чорною бровою
Ти мене у серці понесеш.
М. Вінграновський*

Микола Степанович Вінграновський народився 7 листопада 1936 року у селі Богопіль, нині м. Первомайськ Миколаївської області, у простій селянській родині. Його батько був роботящим, справним хазяїном, тому підпав під розкуркулення й мусив у 1930-х роках рятуватися втечею на Біломорканал, куди влаштувався вільнонайманим робітником. Мати походила з давнього запорізького роду. Дитинство майбутнього письменника були нелегким: тяжка праця, воєнне лихоліття, важкі повоєнні роки. У 1943 році Микола пішов до румунської початкової школи в с. Кумарях. Закінчивши у 1955 р. Первомайську середню школу №17 (тепер — імені М. Вінграновського), вступив до Київського інституту

театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого на акторське відділення, адже з дитинства мріяв стати артистом.

У той час в Києві перебував О. Довженко, якому дозволили сформувати власний курс у кіноакадемії. Через два тижні після початку навчання відомий режисер прослухав Вінграновського і забрав його із собою на подальше навчання до Москви — у Всесоюзний державний інститут кінематографії.

Через рік Довженка не стало. Вінграновський відзначав, що саме Олександр Петрович мав на нього найбільший вплив. В 1975 році він написав спогади “Рік з Довженком”. Так можна назвати і золоту сторінку біографії поета.

Під час навчання у Москві Микола Вінграновський став не тільки найкращим учнем Довженка як режисер та актор, знявши кілька документальних та художніх робіт, а й ще студентом почав кінокар’єру, зігравши головну роль у фільмі метра “Повість полум’яних літ”. На Каннському кінофестивалі у 1961 році ця кінокартина була відзначена премією за режисуру, а актор — золотою медаллю за кращу чоловічу роль. Також фільм отримав призи на Міжнародному фестивалі у Венеції, Лондоні, Лос-Анджелесі. Зарубіжна преса називала стрічку грандіозною епопеєю Другої світової війни.

Повернувшись після навчання до Києва, М. Вінграновський почав працювати на кіностудії ім. О. Довженка, де дуже скоро став знаним актором та режисером. Найвідоміші режисерські роботи — “Ескадра повертає на захід” (1964), “Берег надії” (1967), “Дума про Британку” (1969), “Довженко. Щоденник 1941-1945 рр.” (1975), “Слово про Андрія Малишка” (1983), “Климко” (1984) та інші. Усі його фільми зайняли почесне місце в кінопрокаті, здобули визнання мільйонів глядачів.

Стрімко і тріумфально ввійшов Микола Вінграновський в літературу, уже першими кроками засвідчивши свою оригінальність, новаторство, щирий талант. Він одразу був визнаний метром серед свого покоління, його талант вплинув на формування ровесників і молодших поетів.

Перші вірші Вінграновського побачили світ у 1957 році у журналі “Дніпро”, чотири поезії були опубліковані в 1958 р. у “Жовтні”. Але справжня слава прийшла 7 квітня 1961 року, коли вийшла “Літературна газета” із заголовком на всю четверту сторінку: “Микола Вінграновський. З книги першої, ще не виданої”. Фото красивого інтелігентного юнака і 15 віршів, що відтоді так і лишилися яскравими перлинами української поезії. Наступного року ця книжка вийшла у світ під назвою “Атомні прелюди”. Вона вражала масштабністю поетичної думки та силою уяви.

Бо Всесвіт — не поле, і люд — не глядач.
І час — не ворота футбольних моментів,
І куля земна — не футбольний м'яч
В ногах генералів і президентів!

Читачі гаряче вітали появу віршів молодого поета, система ж зустріла новаторство негативно, звинувачуючи Вінграновського у сюрреалізмі та абстракціонізмі. Тому

наступна його збірка з'явилася лише через п'ять років. Нею стала книжка віршів “Сто поезій”. Наступними у творчості митця були збірки “Поезії” (1971), “На срібнім березі” (1978), “Губами теплими і оком золотим” (1984), “Вибране” (1986), “Цю жінку я люблю” (1990), у яких він майже завжди виступав неперевершеним ліриком та романтиком. Свобода поезії і поезія свободи у його творчості злиті воедино. Краса звуку, лінії, барви — культура поетичного образу — повернулись в українську поезію саме завдяки поезії Вінграновського.

Вінграновський паралельно з поетичними творами, активною режисерською та акторською діяльністю писав і прозу. Це — повісті “Первінка”, “Сіроманець” (1977), “У глибині дощів” (1985); роман “Северин Наливайко” (1996); історичний нарис “Чотирнадцять столиць України” (2002) тощо. Найповніше видання творів письменника побачило світ 2004 року — “Вибрані твори” в трьох томах. У прозі Вінграновського — взаємопоєднання різних стильових принципів, характерних для лірики, епосу, кінематографії.

Писав він і для дітей. На початку 1960-х років у журналі “Ранок” з'явилися оповідання “Бинь-бинь-бинь” і “Чорти”. Тоді ж були надруковані і його перші вірші для малят, які ввійшли в окрему збірку “Андрійко-говорійко”. Дитяча проза письменника, як і його поезія для дітей, є одним з найвагоміших здобутків української дитячої літератури другої половини XX століття. Адже саме за збірки творів для дітей “Літній ранок”, “Літній вечір”, “Ластівка біля вікна”, “На добраніч” Вінграновський був удостоєний Державної премії ім. Т. Шевченка (1984). Письменник створив образи маленьких героїв із глибокою переконливістю й психологічною достовірністю.

Микола Вінграновський у літературі вмів усе. Йому вдавалися дитячі оповідання, великі епічні полотна, кіносценарії... І в усьому він залишався, насамперед, ліриком. Він умів

бачити красу у всьому, навіть найзвичайнісінькі картини під його чаклунським пером невідворотно причаровують читача. Його книги читаються “на одному диханні”.

Твори Вінграновського перекладено російською, естонською, литовською, чеською, англійською та іншими мовами. Й сам Микола Степанович відомий як перекладач: з-під його пера вийшли переклади творів Б. Пастернака, Н. Бараташвілі, Л. Даміана.

Окрім вищезгаданої Шевченківської премії, митець був лауреатом літературної премії “Благовіст” та премії Фундації Антоновичів (США). З грудня 1997 року — заслужений діяч мистецтв України, а з 1996 р. — член комітету з Національної премії України ім. Т. Шевченка. У 1989-1993 роках головував в українському відділенні ПЕН-клубу.

Микола Степанович був людиною сердечною та щирою. Сучасники згадують, що Вінграновський магічно читав вірші й умів плакати над чужими віршами. Він взагалі не соромився наївності. Навіть його гордість була трохи наївна. Він казав: “Ми з Шевченком — неперекладні поети!”. Талановитий український митець прожив яскраве та повне творчості життя. Помер Микола Степанович Вінграновський 26 травня 2004 року після тяжкої хвороби, похований на Байковому кладовищі у Києві.

М. Вінграновський залишив нащадкам свої твори вишуканої і сміливої думки, неповторні і новаторські, які стали окрасою української літератури, яскравими її здобутками.

Ні! Цей народ із крові і землі
Я не віддам нікому і нізащо!
Він мій, він я, він — світ в моїм чолі,
Тому життя його і ймення не пропаді.

Ви чуєте? Це мій народ — як сіль,
Як хрест і плоть мого життя і віку,
І тому доля моя, щастя, біль
Йому належать звуку і довіку!

У битві доль, політик і систем
Мої набої — у його гарматах.
Я не слуга його, я — син його на чатах,
Я — син зорі його, що з Кобзаря росте.

Я — син його по крові, і кістках
І по могилах, і по ідеалах.
Не вам з оскіпленими душами в забралах
Його звеличують в фальшивих голосах.

Я — формаліст? Я наплював на зміст?
Відповідаю вам не фігурально —
Якщо народ мій числиться формально,

Тоді я дійсно дійсний формаліст!

Та де вже дінешся, раз мир заколосив
Пустоколоссям вашим в сиві ночі,
Жаль одного, що в леті до краси
Народу ніколи і плюнуть вам у очі!

Ні! Мій народ не дим, не горевіз,
І я не дам його по брехнях і по кривдах,
Я не пір'їна в гордих його крилах,
Я — гнівний меч його, що від Дніпра до зізд!

* * * * *

Цю жінку я люблю. Така моя печаль.
Така моя тривога і турбота.
У страсі скінчив ніч і в страсі день почав.
Від страху і до страху ця любовта.

Аби ще в жнива — то було б іще...
Але ж ні жнив, до жнив, до них далеко...
Цю жінку я люблю, і цю любов-лелеку
Не радістю вкриваю, а плачем.

Воно мені, мабуть, так мало бути.
Мабуть, воно так сказано мені.
Бо так вже склалось — не забудь, не збути,
Не призабути навіть уві сні.

Як чорний чай, як чорний чай Цейлону,
Мені це літо впало у лиман...
Цвів молочай. Посічану соломі
Везли з гарману — даленів гарман...

* * * * *

В кукурудзинні з-за лиману,
Де тихі дині в жовтих снах,
Де зайчєнята плачуть маму
І голубим сміється птах,

В невільнім вив'яленім літі,
Де в переліті вже крило,
Де сохнуть далі перемліті
І за селом сидить село, —

Мене окликнув хтось!.. Був голос

Жіночий — вогкий і тремкий.
Оглянувсь я — ніде нікого:
Ні губ, ні кроку, ні руки.

Але душа моя затерпла —
Відкрилась голосом отим
Дорога біла середстепна,
Де йшлося великим і малим,

А множество вже стало станом
Позаду мене в небесах...
І я заплакав над лиманом,
Де голубим сміявся птах!

Перша колискова

Спи, моя дитино золота,
Спи, моя тривого кароока.
В теплих снах ідуть в поля жита,
І зоря над ними йде висока.

Спи, моя гіллячко голуба,
Тихо в моїм серці і щасливо.
За вікном хлюпочеться плавба
Твоїх літ і долі гомінливої.

Спи, моя дитинко, на порі.
Тіні сплять і сонна яворина...
Та як небо в нашому Дніпрі,
Так в тобі не спить хай Україна.

Хай вона не спить в тобі повік,
Бо вона — для тебе і для світу...
Люлі, мій маленький чоловік,
Капле сон сріблястий з верховіту...